SKAITMENINIO EURO PROJEKTAS

Arnas Lipnickas

E. paštas arlipnickas@stud.mruni.eu

Mykolo Romerio universitetas

Kuratorius: dr. Marius Laurinaitis

E. paštas laurinaitis@mruni.eu

Santrauka. Straipsnyje apžvelgiamas naujasis skaitmeninių pinigų konceptas. Remiamasi Europos Sąjungos teisės aktais ir analizuojamos Europos Centrinio Banko (toliau – ECB) išleistos naujienos, pristatančios skaitmeninio euro projektą kaip potencialiai naują mokėjimų priemonę. Gryniems pinigams būdingos savybės svarbios taip pat kaip privatumas, tad analizuojant pinigų sampratą atsižvelgtina į tai, ar privatumas bus užtikrintas nuolat kintančiame skaitmeniniame pasaulyje. Perkėlus vis daugiau paslaugų į elektroninę erdvę pasikeis jų reikšmė pavieniams vartotojams. Skaitmeninis euras būtų centrinio banko išleisti skaitmeninės formos grynieji pinigai, prieinami visiems euro zonos vartotojams. Skaitmeninis euras būtų visiems prieinama nemokama elektroninė mokėjimo priemonė. Ja būtų galima naudotis visoje euro zonoje. ECB teigimu, skaitmeninis euras būtų saugi priemonė, privatumas būtų užtikrintas. Spartėjant visuomenės skaitmenizavimui skaitmeninis euras būtų dar vienas mūsų bendrosios valiutos raidos žingsnis.

Reikšminiai žodžiai: mokėtojas; gavėjas; mokėtojo tarpininkas; gavėjo tarpininkas; tarpininkas; SEPA; Fiat; mokėjimo inicijavimo įstaigos.

Įvadas

Pinigai – tai atsiskaitymo už prekes priemonė, atliekanti mainų veikimo principą. Pinigai yra viena iš svarbiausių ekonomikos sandaros dalių. Skaitmeninis euras yra Europos Centrinio Banko (toliau – ECB) išleisti skaitmeninės formos grynieji pinigai, skirti mažmeniniams mokėjimams atlikti. Jis palengvintų kasdienius mokėjimus ir padėtų sustiprinti euro zonos piniginį nepriklausomumą. Skaitmeninis euras būtų saugus ir privatus kaip ir grynasis pinigas. Jis būtų laikomas elektroninėje piniginėje ir galėtų būti naudojamas visuose įprastuose elektroniniuose mokėjimuose. Skaitmeninio euro įvedimas į rinką padarytų euro zoną atsparesnę neeuropiniams mokėjimų paslaugų teikėjams. Nors grynieji pinigai išlieka dažniausiai naudojamu mokėjimo būdu Europoje, daugėja mokėjimų elektroniniu būdu ir vis patogesnėmis mokėjimo priemonėmis. Šis projektas parodo Europos Sąjungos (toliau – ES) bendrumą tobulinant kasdienius įpročius. Skaitmeninis euras padės kurti konkurencingesnę rinką, įves naują atsiskaitymo metodą. Svarbu paminėti, kad skaitmeninis euras papildys, o ne pakeis dabar esančias mokėjimo priemones. Problema, kuri aktuali kiekvienam euro zonos gyventojui, – ar skaitmeninis euras užtikrins tokį privatumą kaip grynieji pinigai. Vertinant projekto aktualumą atsižvelgtina į tai, kokią nuomonę apie skaitmeninio euro projektą išreškia euro zonos gyventojai. Tai naujas projektas, jis nebuvo detaliai analizuotas, todėl šis straipsnis aktualus norint suprasti, kokių naujovių lauktina ES per ateinančius kelerius metus.

Straipsnio **tikslas** – šiuo darbu siekiama atskleisti teisinius ir praktinius skaitmeninio euro diegimo aspektus.

Tyrimo uždaviniai: 1) remiantis atliktais tyrimais ir oficialia informacija atskleisti, kokią naudą gaus euro zonos vartotojai įgyvendinus skaitmeninio euro projektą; 2) kokios yra skaitmeninio euro projekto įgyvendinimo kliūtys, kokiu principu projektas veiks; 3) koks teisinis reguliavimas būtinas siekiant įgyvendinti

skaitmeninio euro projektą; 4) kaip skaitmeninio euro projektas paveiks privatumą.

Tyrimo objektas – naujas mokėjimų įrankis, skaitmeninė valiuta.

Tyrimo metodika. Pagrindiniai straipsnyje taikyti metodai: **loginis-analitinis** (pasitelktas siekiant nustatyti teisės normų prasmę ir taikymo ypatumus), **dokumentų analizės** (struktūrizuota turinio analizė, metodas pasitelktas vertinant statistines objektyviąsias teksto charakteristikas). Tyrime remtasi atskaitingų institucijų duomenimis, todėl **nebuvo** naudojamas lyginamosios analizės metodas.

1. KOKIA NAUDA LAUKIA VARTOTOJŲ?

Prieš atsakant į klausimą, kam reikia skaitmeninio euro, pirmiausia reikia išsiaiškinti, kas apskritai yra skaitmeninis euras. Skaitmeninis euras būtų skaitmeninės formos grynieji pinigai, ECB išleista elektroninė priemonė mažmeniniams mokėjimams atlikti. Skaitmeniniais eurais galėtume atlikti visus savo skaitmeninius mokėjimus taip, kaip grynaisiais pinigais atliekame fizinius mokėjimus. Tokia grynųjų pinigų alternatyva pagerintų ir palengvintų kasdienį gyvenimą. Kaip tam tikros formos viešaisiais pinigais jais galėtų nemokamai naudotis visi euro zonos gyventojai, tačiau tokiems skaitmeniniams mokėjimams atlikti reikalinga nauja technologija. Minėta, kad skaitmeninis euras palengvins kasdienius mažmeninius atsiskaitymus. Palyginti su grynaisiais pinigais, skaitmeninis euras, ECB teigimu, privatumo kontekste bus tapatus, ir atsižvelgtina į tai, kad grynųjų pinigų eksploatavimas kai kurioms valstybėms yra per brangus. Grynųjų pinigų spausdinimui ir kaldinimui reikia daug resursų – ypač monetos dažnai pametamos ar kaip nors kitaip sugadinamos. ECB teigimu, skaitmeniniu euru papildžius rinką bus lengviau disponuoti pinigais. Skaitmeninio euro įvedimas į rinką padarytų euro zoną atsparesnę neeuropiniams mokėjimų paslaugų teikėjams. Nors grynieji pinigai išlieka dažniausiai naudojamu mokėjimo būdu Europoje, daugėja mokėjimų elektroniniu būdu ir vis patogesnėmis mokėjimo priemonėmis.

Todėl būtina išsaugoti Centrinio Banko pinigus kaip pagrindinį gerai veikiančios mokėjimų sistemos „inkarą“ vis labiau skaitmenizuotame pasaulyje[1]. Šiame kontekste svarbu paminėti euro zonos vartotojų požiūrio į mokėjimus tyrimą (angl. *SPACE*). Tyrimas atliktas 2022 m., jame dalyvavo maždaug 50 000 euro zonos vartotojų. Tyrimas atskleidė, kad maždaug 55 % žmonių teikia pirmenybę elektroniniams mokėjimams ir apie 60 % vartotojų mano, kad yra svarbu turėti galimybę atsiskaityti grynaisiais pinigais[2]. Svarbu paminėti tai, kokį poveikį padarė COVID-19. Prieš pandemiją buvo sunku įsivaizduoti, kad po kelerių metų taip „prisijaukinsime“ atsiskaitymus elektroniniu būdu. Skaitmeninis euras taptų labai svarbia naujove mėgstantiems keliauti, turint omenyje, kad naudojant kreditines ar debetines korteles, gryninant pinigus nors ir euro zonoje, svetimi šalies bankai užsienio kortelėms taiko komisinius mokesčius. Siekiant skaitmeninio euro projekto pasisekimo būtinas vartotojų pripažinimas. Skaitmeninis euras, ECB teigimu, patenkins vartotojų lūkesčius. Tyrimai parodė, kad vartotojai labiausiai vertina platų pripažinimą, paprastą naudojimą, prieinamumą, naudojimo spartą, saugumą ir vartotojų apsaugą. O prekybininkai, kurie taip pat siekia mažų sąnaudų ir paprasto naudojimo, nori, kad skaitmeninis euras būtų integruotas į esamas mokėjimo priemones[3].

2. PROJEKTO ĮGYVENDINIMAS, SKAITMENINIO EURO VEIKIMO PRINCIPAI

„Žengiame į skaitmeninių pinigų amžių.“ Fabio Panetta (ECB valdybos narys).

Svarbus įgyvendinimo aspektas yra tai, kad reikia išorinės pagalbos projektui – bankų, vartotojų ir kt. Siekiant visiško skaitmeninio euro įsigalėjimo būtina

1 „Towards a digital euro“, European Council, 2024, February 14, https://www.consilium.europa.eu/en/policies/digital-euro/.

2 European Central Bank, „Study on the payment attitudes of consumers in the euro area (SPACE)“, https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/space/shared/pdf/SPACE_keytakeaways.pdf.

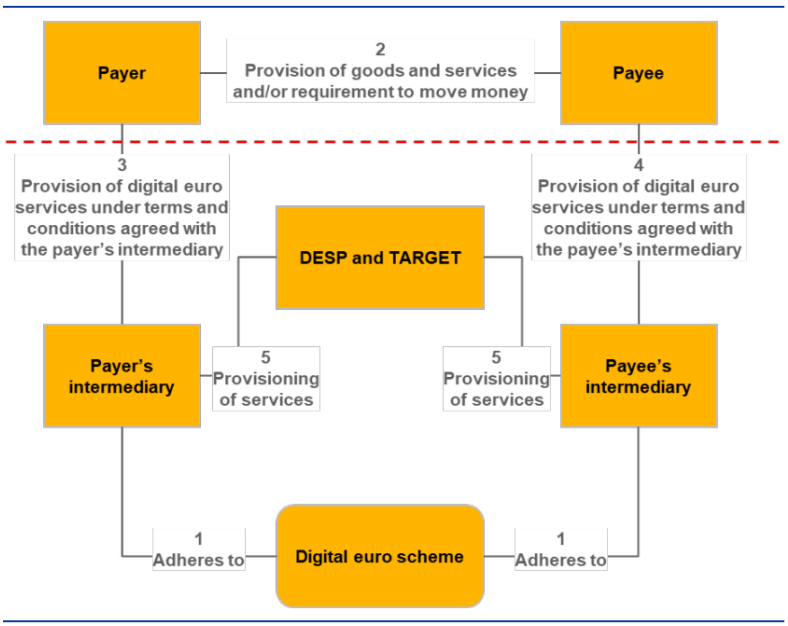
3 European Central Bank, „Key Objectives of the Digital Euro,” July 13, 2022. https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2022/html/ecb.blog220713~34e21c3240.en.html .

svarbi dokumentacija, pavyzdžiui, taisyklių sąvado užbaigimas. Be kita ko, svarbi paslaugų teikėjų (angl. *digital euro service platform*, toliau – *DESP*), kurie galėtų sukurti skaitmeninio euro platformą ir infrastruktūrą, atranka[4]. Taip pat svarbus yra testavimas ir eksperimentavimas siekiant sukurti skaitmeninį eurą, kuris atitiktų tiek Eurosistemos reikalavimus, tiek vartotojų poreikius, pavyzdžiui, patikimumo vartotojų atžvilgiu, privatumo, finansinės įtraukties ir įtakos aplinkosaugai požiūriu. Šis parengimo etapas, ECB teigimu, prasidėjo 2023 m. lapkričio mėnesį, ir tik po jo ECB valdyba spręs, ar toliau plėtoti skaitmeninio euro projektą. Norint sėkmingai įgyvendinti skaitmeninį eurą, reikia tinkamai parengti teisės aktus ir formaliai parengti jį kaip teisėtą ir tinkamą naudoti oficialią Centrinio Banko valiutą. Aktualus prieinamumo aspektas, turint omenyje euro zonos vartotojus, yra bendrų Europos skaitmeninių mokėjimo priemonių, kurios būtų prieinamos visoje euro zonoje, stygius. Tai verčia europiečius (vartotojus), prekybininkus ir bankus pasikliauti vis brangstančiomis neeuropietiškomis tarpininkų paslaugomis. Nuo 2016 iki 2021 m. ES tarptautinių kortelių sistemų taikomi mokesčiai beveik padvigubėjo, nuo 0,08 % iki 0,15 % vienai operacijai[5]. Norint išvengti permokėjimo neeuropiniams paslaugų teikėjams, reikia spręsti skaitmeninio euro veikimą juridiniame kontekste. Norint sukurti skaitmeninį eurą, reikės suderintos visų – tiek privataus, tiek viešojo sektoriaus – dalyvių sąveikos. Taisyklių sąvade, parengtame po to, kai Europos Komisija pateikė pasiūlymą dėl teisėkūros procedūros priimamo akto, nurodyti numatomi euro schemos dalyviai (išskyrus Eurosistemą). ***Mokėtojas*** – mokėjimo operacijos šalis, sutinkanti, kad skaitmeninis euras būtų pervestas gavėjui. Schemos kontekste mokėtojas gali būti individualus vartotojas, verslo klientas, vyriausybė ar kita valdžios institucija. ***Gavėjas*** – mokėjimo operacijos šalis, kuri iš mokėtojo gauna skaitmeninį eurą. Skaitmeninio

4 European Central Bank, „Key Objectives of the Digital Euro," July 13, 2022. https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2022/html/ecb.blog220713~34e21c3240.en.html.

5 Cmspi. n.d. Zephyre, „Scheme Fee Study Commissioned By Eurocommerce", https://www.bargeldlosblog.de/wp-content/uploads/CMSPI-Zephyre-Scheme-Fee-Study-V3-1.pdf .

euro projekto atveju gavėjas gali būti individualus naudotojas, verslo klientas, vyriausybė ar kita valdžios institucija. ***Mokėtojo tarpininkas*** – schemos dalyvis, kuris iš mokėtojo gauna skaitmeninio euro pervedimo nurodymą ir veikia pagal mokėjimo nurodymą, inicijuodamas skaitmeninio euro pervedimą iš mokėtojo sąskaitos gavėjui pagal nurodyme pateiktą informaciją ir laikydamasis schemos nuostatų ir veikimo principo. ***Gavėjo tarpininkas*** – schemos dalyvis, kuris gauna pranešimą apie skaitmeninį eurą, gautą pagal schemos nuostatas ir veikimo principą, ir imasi veiksmų dėl jo tvarkymo. ***Tarpininkas*** yra subjektas, veikiantis tarp centrinio banko ir galutinių vartotojų skaitmeninio euro aplinkoje. Tarpininkai gali atlikti įvairias funkcijas, gali būti kredito įstaigos arba kiti mokėjimo paslaugų teikėjai (pvz., mokėjimo įstaigos arba elektroninių pinigų įstaigos). Mokėtojo tarpininkas ir gavėjo tarpininkas gali būti tas pats subjektas[6]. Paveiksle pavaizduota anksčiau minėto veikimo principo schema[7].

1 pav. Santykiai skaitmeninio euro ekosistemoje

6 European Central Bank, "Update on the Work of the Digital Euro Scheme's Rulebook Development Group", January 3, 2024. https://www.ecb.europa.eu/paym/digital_euro/investigation/governance/shared/files/ecb.degov240103_RDG_digital_euro_schemes_update.en.pdf.

7 *Ibid.*

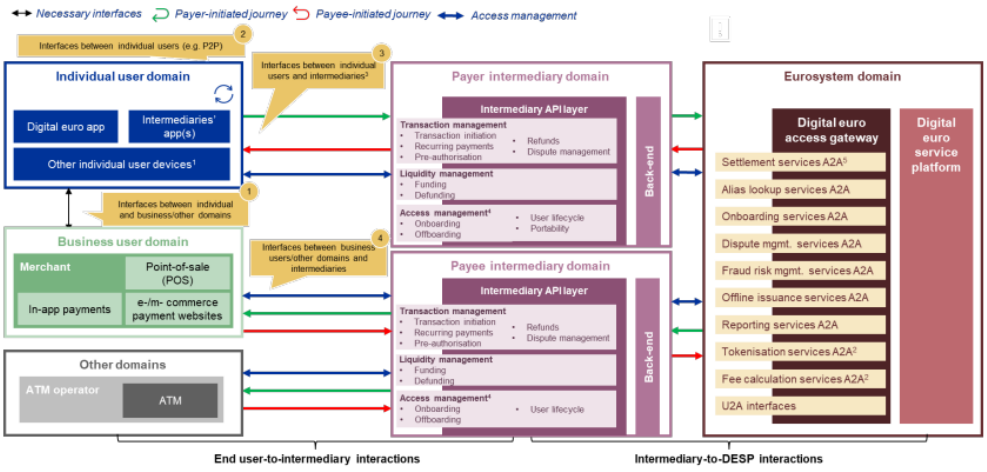
Nors skaitmeninio euro teisinė struktūra dar nebaigta kurti, galima tikėtis, kad skaitmeninio euro taisyklių sąvadas bus tos struktūros dalis ir bus ECB teisės akto, kurį galiausiai patvirtins ECB valdančioji taryba, viena svarbiausių dalių. Anksčiau minėta schema tiesiogiai nereglamentuoja mokėtojo ir / arba gavėjo ir mokėtojo ir / arba gavėjo tarpininko santykių, susijusių su teikiamomis paslaugomis ir kitomis sąlygomis, tačiau taisyklių sąvade nustatyti baziniai reikalavimai, susiję su vartotojų asmeniniu valdymu, likvidumo valdymu ir operacijų valdymu, kurių tarpininkas privalo laikytis siekdamas deramų santykių su mokėtoju. Paslaugų teikėjai bus atsakingi už skaitmeninio euro galutinių naudotojų prisijungimą, įskaitant skaitmeninio euro sąskaitų numerių teikimą, naudotojų sąsajas ir vartotojų registravimą. Kiekvienas skaitmeninio euro vartotojas gaus skaitmenio euro sąskaitos numerį (DEAN, angl. *Digital Euro Account Number*), panašiai kaip IBAN (angl. *International Bank Account Number*). Minėtas sąskaitos numeris (DEAN), kai bus sukurtas, negalės būti modifikuojamas ar panaikintas. Jei skaitmeninio euro sąskaita bus uždaroma, tai DEAN numeris turės būti perkeltas į kitą komercinio banko sąskaitą. DEAN numeris atiliktų ECB preziumuojamą formatą: *ES + 2 kontrolinės sumos skaitmenys + 12 atsitiktinių imčių skaitmenų* (pvz., „ES 12 345678901234“). Skaitmeninio euro finansavimą bus galima gauti grynaisiais pinigais (bankomate arba filiale) arba per asmeninę pinigų sąskaitą. Tarpininkai gali pasiūlyti tiek rankinį, tiek automatinį finansavimą. Numatoma, kad skaitmeninio euro sąskaitos limitas bus 3 000 eurų, siekiant išvengti pinigų plovimo. Minėto limito nustatymas dalinai įpareigoja vartotojus turėti asmeninę komercinio banko sąskaitą. Nors ypač įvadiniu laikotarpiu svarbu valdyti finansinio stabilumo riziką, sąskaitos lėšų limito riba turi užtikrinti tinkamą pusiausvyrą tarp, viena vertus, staigių nutekėjimų iš banko indėlių pažabojimo ir, kita vertus, vartotojų poreikių[8]. Suma, viršijus minėtą limitą, automatiškai bus siunčiama į

8 Seraina Grünewald, „A legal framework for the digital euro“, *Economic Governance and EMU Scrutiny Unit (EGOV) Directorate-General for Internal Policies PE 741.518* - May 2023. [p. 11]. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/741518/IPOL_IDA(2023)714518_EN.pdf

vartotojo privataus banko sąskaitą. Šis veikimo dizainas įgyvendins grįžtamąjį principą. Numatytas limitas taip pat galėtų būti diferencijuojamas pagal naudotojų tipą, siekiant patenkinti piliečių (mokėtojo) ir įmonių (gavėjo) mokėjimo poreikius. Grįžtamasis mokėjimo principas, kuris taikomas tik atliekant operacijas internetu (*online*), leistų naudotojams už pirkinius mokėti skaitmeniniais eurais net tuo atveju, jei skaitmeninio euro atsargos būtų mažesnės už sandorio vertę. Tokiu atveju, vykdant sandorį, trūkstamą skaitmeninio euro sumą būtų galima finansuoti iš jų asmeninės komercinio banko sąskaitos. Kaip minėtas skaitmeninio euro finansavimas, numatomas ir panaikintinas finansavimas. Skaitmeninio euro finansavimą bus galima panaikinti grynaisiais pinigais arba per privačią, komercinę banko sąskaitą. ***Tarpininkai*** galės pasiūlyti tiek rankinį, tiek automatinį lėšų panaikinimą. Pastaroji galimybė būtų prieinama atskiriems naudotojams, kai yra susietas ***likvidumo šaltinis***, pavyzdžiui, privati pinigų sąskaita. Naudotojas taip pat galėtų pritaikyti finansavimo mažinimo operacijas, kad laikui bėgant jų individualūs skaitmeninio euro fondai neviršytų pageidaujamos (iki 3 000 EUR) sumos. Kitas svarbus aspektas – transakcijų valdymas. Skaitmeninio euro transakcijų valdymas – tai visi elementai, susiję su mokėjimų skaitmeniniais eurais atlikimo ir gavimo procesu bet kuriuo metu ir bet kurioje euro zonos vietoje, naudojant įvairias priemones. Priemonės transakcijų procese: fizinė kortelė, mobilusis ar nešiojamasis įrenginys, palaikantis įvairias duomenų pernešimo funkcijas, tokias kaip: lustą, artimojo lauko ryšį (angl. *Near-field communication*, toliau – NFC), greito reagavimo (angl. *Quick-response code*, toliau – QR) kodas. Pats skaitmeninis euras, kaip galima suprasti iš anksčiau išdėstytų faktų, veiks dvejopai – *online* ir *offline. Online* būdu atsiskaitymai galės vykti panašiu būdu kaip įprastos mokėjimų kortelės (*debit, credit*)[9]. *Online* modelis savo apimtimi leis ECB stebėti transakcijas, o *offline* modelis veiks *peer-to-peer* (toliau – P2P)

9 „A stocktake on the digital euro" (Summary report on the investigation phase and outlook on the next phase). European Central Bank, 18 October 2023, Frankfurt am Main, Germany. https://www.ecb.europa.eu/euro/digital_euro/investigation/profuse/shared/files/dedocs/ecb.dedocs231018.en.pdf

principu. Kaip minėta, ECB turės prieigą prie transakcijų, kurios atliekamos *online* būdu. Siekiant puoselėti tobulesnį veikimo principą, vis dėlto būtina kontroliuoti transakcijas, vadinasi, vienaip ar kitaip stebėti vartotojus, taigi tai yra savotiškas oksimoronas[10]. Be kita ko, veiks ir *POS mokėjimai* (angl. *Point of Sale*) – tai dar vienas būdas, kuriuo verslas priima mokėjimus iš savo klientų. Tai leidžia klientams atsiskaityti už prekes ar paslaugas naudojant mokėjimo kortelę, mobiliąją programėlę ar net išmaniuosius laikrodžius. Šis procesas vyksta tiesiogiai atsiskaitymo tarp ***mokėtojo*** ir gavėjo ***procese***. Skaitmeninio euro taisyklių sąvade, be kita ko, numatoma aukšto lygio IT infrastruktūra, apibrėžiama skaitmeninio euro naudotojų, tarpininkų, prieigos tinklų pasirinktos technologijos ir DESP sąveika. Toliau pavaizduota diagrama simbolizuoja sąsajas ir sritis, būtinas skaitmeninio euro veikimui[11].

2 pav. Skaitmeninio euro infrastruktūra

Sprendžiamas vartotojų autentifikavimo ir identifikavimo klausimas. Norint, kad būtų laikomasi skaitmeninio euro sąskaitos limito, rekomenduota įvesti unikalų naudotojo identifikatorių. Todėl buvo pasiūlyta, kad, prašydami DESP,

10 „A stocktake on the digital euro", *supra note*, 9.

11 European Central Bank, *supra note*, 6.

tarpininkai turėtų pateikti unikalų pseudoniminį skaitmeninio euro galutinio naudotojo identifikatorių, kuris atspindėtų asmens tapatybės duomenis (*Participant Identification Number*, toliau – PID), pagal siūlomą eIDAS2 (angl. *Electronic Identification and Trust Services*) reglamentą[12]. Šis metodas leis ECB identifikuoti vartotoją ir tai, kaip minėta anksčiau, yra *vice versa,* turint omenyje tai, kad ECB žada visišką anonimiškumą. DESP vartotojo tapatybės nustatymo liktų tarpininko diskrecija. Nepaisant to, tapatybės nustatymo metodas turėtų atitikti nustatytas gaires laikantis atitinkamų reglamentų, pavyzdžiui, Mokėjimo paslaugų direktyvos (angl. *Payment Services Directive*, toliau – PSD2)[13] ir susijusių techninių reguliavimo standartų. Naudotojų, kurie neturi ar nenaudoja išmaniojo telefono ir / arba turi negalią, dėl kurios negali naudotis įprastomis tapatybės nustatymo priemonėmis, atveju tarpininkai turės pasiūlyti mokėjimo galimybes, kad, laikantis Europos prieinamumo akto (angl. *European Accessibility Act*, toliau – EEA)[14] nuostatų, būtų sklandžiai naudojamos pagalbinės technologijos, kaip antai ekrano skaitytuvai ir balso atpažinimo programinė įranga. Minėtini Europos mokėjimų tarybos (angl. *European Payments Council*, toliau – EPC) standartai, taikomi QR sistemoms, mokėjimo pagal nuorodą (angl. *pay-by-link*) ir ***Alias*** naudojimo atvejams. Jie yra laiko patikrinti, be kita ko, nusistovėję Europoje. EPC atlieka svarbų vaidmenį analizuojant technines specifikacijas ***SEPA*** (angl. *Single Euro Payments Area*) būdu atliekamiems mokėjimams.

12 "Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EU) No 910/2014 as regards establishing a framework for a European Digital Identity, COM/2021/281 final", https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0281.

13 „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/2366 2015 m. lapkričio 25 d. dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2002/65/EB, 2009/110/EB ir 2013/36/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 ir panaikinama Direktyva 2007/64/EB, OL L 337, 2015 12 23, p. 35–127", https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32015L2366.

14 „2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/882 dėl gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų, PE/81/2018/REV/1, *OL L 151, 2019 6 7, p. 70–115",* https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0882.

3. NUMATOMAS TEISINIS REGULIAVIMAS

Teisinis pagrindas naujiesiems, visuomenei prieinamiems Centrinio Banko pinigams nauja forma – skaitmeniniam eurui – kartu su eurų banknotais ir monetomis turi būti nustatytas ir reglamentuojamas ES reglamentų, grindžiamų Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (angl. *The Treaty on the Functioning of the European Union*, toliau – TFEU) 133 straipsniu[15]: „Nepažeisdami Europos centrinio banko įgaliojimų, Europos Parlamentas ir Taryba, spręsdami pagal įprastą teisėkūros procedūrą, nustato priemones, būtinas eurui kaip bendrai valiutai naudoti. Tokios priemonės priimamos pasikonsultavus su Europos centriniu banku."[16] Nuoseklus teisinis reguliavimas yra priemonė, būtina siekiant užtikrinti euro kaip valiutos naudojimą skaitmeniniame amžiuje visoje euro zonos teritorijoje. Teisinio reguliavimo kontekste būtina pabrėžti – norint, kad įsigalėtų ir įsiteisintų nauja pinigų forma, reikia atlikti administracinius pakeitimus, pavyzdžiui, specialų žymėjimą, ataskaitų teikimą ir / arba registravimą. Toliau nagrinėjant įgyvendinimo klausimus ir gilinantis į teisės aktus pabrėžtina, kad su inicijuojamu projektu ir jo įgyvendinimu susijusios prigimtinės teisės – visapusiškai gerbiamos teisės, įtvirtintos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje (toliau – ES Chartija). Projektas taip pat neginčijamai gerbia teisę į laisvę (ES Chartijos 6 straipsnis), laisvę užsiimti verslu (ES Chartijos 16 straipsnis), teisę į nuosavybę (ES Chartijos 17 straipsnis), pagyvenusių žmonių teises (ES Chartijos 25 straipsnis), neįgaliųjų integraciją (ES Chartijos 26 straipsnis), be kita ko, aukšto lygio vartotojų apsaugą (ES Chartijos 38 straipsnis). Minėta, kad norint įgyvendinti skaitmeninio euro funkcionalumą, būtina priežiūra. Tai turės įtakos pagrindinėms teisėms į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugai, numatytoms

15 „Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the establishment of the digital euro, COM/2023/369 final", https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:6f2f669f-1686-11ee-806b-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF.

16 „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, *OL C 326, 2012 10 26, p. 47–390*", (žr. 133 straipsnis. P. 59) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT.

ES Chartijos 7 ir 8 straipsniuose. Remiantis ES Chartijos 52 straipsniu, bet koks asmens duomenų ir privatumo apribojimas skaitmeninio euro projekte gali būti taikomas tik tiek, kiek tai yra griežtai būtina ir proporcinga. Konkrečiau, asmens duomenų tvarkymas šio projekto metu yra leidžiamas tik tiek, kiek tai yra būtina vykdant funkcijas, susijusias su skaitmeninio euro naudojimu, įskaitant užduotis, kurios atliekamos viešojo intereso labui arba siekiant įvykdyti ES teisėje nustatytas teisines prievoles, pavyzdžiui, fondų veiklai, apibrėžtai ES Direktyvoje (Nr. 2015/2366). Minėtos funkcijos apima sukčiavimo prevenciją, jo nustatymą, kovą su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu, prievolių, susijusių su apmokestinimu ir mokesčių vengimu, įpareigotą vykdymą ir operacinės bei saugumo rizikos valdymą. Šios funkcijos, be kita ko, užtikrina, kad vykdant duomenų tvarkymo veiklą būtų laikomasi ES duomenų apsaugos teisės aktų reikalavimų nustatant įtartiną veiką, visų pirma ECB, nacionalinių centrinių bankų ir mokėjimo paslaugų tiekėjų (angl. *Payment service provider*, toliau – PSP), pareigas duomenų apsaugos atžvilgiu[17]. Visi duomenys turės būti tinkamai inkriminuojami, tačiau atsižvelgtina į tai, kad PSP turės tinkamai atsižvelgti į asmenis, kuriems yra taikomos sankcijos ir, atitinkamai, atskaitingoms institucijoms suteikti prieigą juos „prisižiūrėti“. Detaliau nagrinėjant skaitmeninio euro projektą reikia įsigilinti į ES direktyvas, pagal kurias siekiama tinkamai sukurti skaitmeninį eurą ir reglamentuoti esminius jo aspektus siekiant užtikrinti euro kaip bendros valiutos naudojimą visoje euro zonoje. Skaitmeniniu euru mažmeninių mokėjimų tikslais gali naudotis fiziniai ir juridiniai asmenys. Atsakomybė už Europos Centrinio Banko arba euro zonos valstybių narių nacionalinių centrinių bankų leidimą išleisti skaitmeninį eurą tenka Europos Centriniam Bankui. ES direktyvų 1–4 straipsniuose detaliai aprašytos svarbiausios sąvokos ir PSP sąveika su valdžios institucijomis. ES direktyvų 5 straipsnyje išdėstytas pinigų, išleistų centrinio banko,

17 „Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the establishment of the digital euro, COM/2023/369 final“, *supra note,* 15.

apibrėžimas mažmeninių mokėjimų kontekste, įtraukiant centrinio banko išleistus skaitmeninius pinigus. Minėtina, kad nors ***kompetentingos institucijos*** pagal anksčiau minėtą Direktyvą 2015/2366 ir Direktyvą 2015/849 („dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos, kuria iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 648/2012 ir panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB bei Komisijos direktyva 2006/70/EB“) būtų atsakingos už bet kokių šiuose Sąjungos aktuose nustatytų pareigų priežiūrą ir vykdymo užtikrinimą, remiantis TFEU 114 straipsniu. Be kita ko, tos pačios kompetentingos institucijos taip pat būtų atsakingos už tai, kad būtų užtikrintas atitinkamų šio reglamento nuostatų laikymasis. Svarbu paminėti, kad šalys, kurios nenaudoja euro valiutos, vis dėlto valstybėse narėse įsisteigusios PSP, kurių valiuta nėra euras, gali platinti skaitmeninį eurą. Šiuo tikslu prie reglamento pridedamas pasiūlymas dėl teisėkūros procesu priimamo akto, grindžiamas TFEU 114 straipsniu.

4. TECHNOLOGINIAI VEIKIMO ASPEKTAI

Skaitmeninis euras savo techninėmis savybėmis turi būti paruoštas taip, kad būtų paprasta išmokti juo naudotis vis sparčiau skaitmenizuojamai visuomenei, įskaitant vyresnio amžiaus asmenis ir asmenis su negalia. Skaitmeninio euro naudotojams nebus taikomas reikalavimas turėti neskaitmeninio euro mokėjimo sąskaitą. Vis dėlto skaitmeninio euro vartotojai gali pasirinkti, kad viena komercinio banko sąskaita būtų susieta su DEAN sąskaita siekiant įgyvendinti grįžtamąją mokėjimo ir pertekliaus grąžinimo funkcijas. Skaitmeninis euras turi būti prieinamas tiek internetiniams mokėjimams, tiek fiziniams. Skaitmeninis euras neturėtų būti programuotini pinigai, t. y. vienetai, kurie dėl iš esmės apibrėžtų išlaidų sąlygų gali būti naudojami tik tam tikrų rūšių prekėms ar paslaugoms pirkti arba kuriems taikomi terminai, po kurių jie nebegali būti naudojami: kaip skaitmeninė

bendros valiutos forma, skaitmeninis euras turėtų būti visiškai pakeičiamas[18]. Atsižvelgtina į anksčiau minėtus *online ir offline* veikimo principus, kaip skaitmeninio euro techninės savybės veiks vartotojų atžvilgiu. Verslo klientai, pasak ECB, negalės laikyti skaitmeninio euro savo sąskaitose, dėl to negalės jo akumuliuoti. Pabrėžtina, kad verslo klientai galės laikyti skaitmeninį eurą tik *offline* sąskaitose. Panaši sąlyga galioja ir viešajam sektoriui, iš esmės jų skaitmeninių eurų sąskaitos taptų savotišku portalu, kuriame eurai automatiškai konvertuojami į skaitmeninį eurą ir *vice versa,* neatsižvelgiant į tai, ar tai būtų mokėjimai, ar ne[19]. ECB implikuoja, kad pinigų išsigryninimas naudojant DEAN numerį bus negalimas, nes šis numeris yra tiesiogiai susietas su skaitmenine sąskaita. Tokiu būdu, visi mokėjimai ir operacijos bus vykdomi tik skaitmeninėje erdvėje, o galimybė konvertuoti skaitmeninius eurus į grynuosius bus apribota. Tai padės sumažinti grynųjų pinigų apyvartą ir taip apsunkins pinigų plovimą. Atsižvelgtina ir į tai, jog ES nori būti nepriklausoma nuo neeuropinių kompanijų, tarpininkų. Šiuo metu „Visa“ ir „Mastercard“ yra pagrindiniai rinkos žaidėjai, tarpininkų (angl. *middleman*) rate Europoje, todėl Europa vienaip ar kitaip yra priklausoma nuo jų. Infrastruktūra ruošiama labai nuosekliai, naujinamos mobiliųjų įrenginių operacinės sistemos, kurios leis naudotis naujomis e. piniginėmis, bus pritaikytas NFC *chip'as* principui duoti–gauti. ES išleidžia vis naujus reglamentus, susijusius su kasdieniais įpročiais, pavyzdžiui, diskusijos su „Apple“ kompanija. „Apple“ abejoja skaitmeninio euro projekto pasisekimu ir nenori suteikti prieigos prie „Apple Pay“, o „Android“ skaitmeninio euro projektą vertina teigiamai ir noriai suteiks prieigą vartotojams. „Apple“ ir ES diskusijos neapsiriboja tik skaitmeniniu euru. Nesenai „Apple“ ir ES įtemptai diskutavo dėl USB-C krovimo lizdų telefonams ir keičiamų baterijų. 2022 m. birželį ES nustatė naują reglamentą, pagal kurią visi įrenginiai turi naudoti vienodą įkrovimo lizdą ir laidą. Sklido gandai, kad „Apple“

18 „Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the establishment of the digital euro, COM/2023/369 final“, *supra note*, 15.

19 „Europos Centrinio Banko nuomonė dėl skaitmeninio euro (CON/2023/34)“.

įdiegs programą „Made For iPhone“, ribojančią neoficialių laidų ir priedų funkcionalumą. „Apple“ taip pat užsiminė įdiegti patikros lustą, kad būtų dirbtinai apribotas USB-C priedų įkrovimas ir duomenų perdavimo sparta. ES taip pat ėmėsi atsakomųjų veiksmų reikalaudama, kad iki 2027 m. išmaniųjų telefonų baterijas būtų galima lengvai pakeisti[20]. Šio „Apple“ ir ES konflikto kontekste teigtina, kad ES nori pasikeitimų ir kai kurios kompanijos trukdo puoselėti vienodas sąlygas visiems. ES stengiasi kasdienį žmonių gyvenimą supaprastinti ir kuo labiau tobulinti tokius dalykus kaip kasdieniai mažmeniniai mokėjimai.

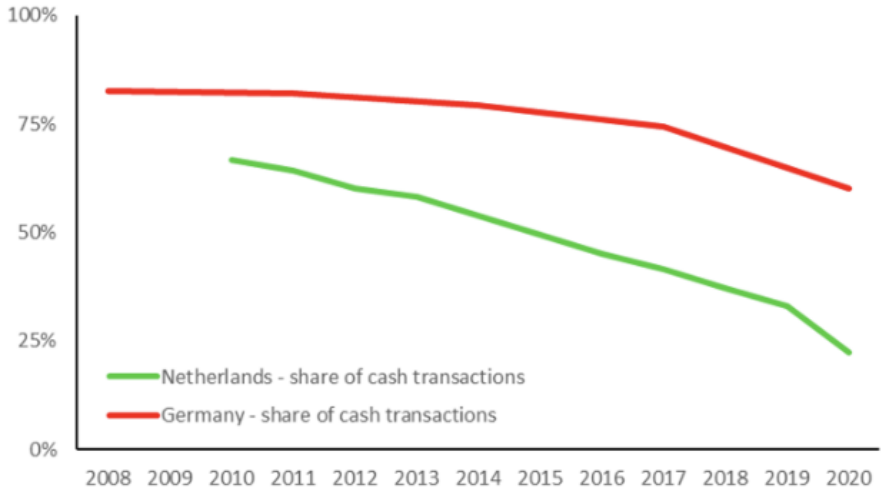
5. PRIVATUMO ASPEKTAS

Privatumas, Europos gyventojų požiūriu, yra viena iš pamatinių vertybių, be kita ko, asmeninė teisė. Šią vertybę visada siekta vienaip ar kitaip apsaugoti ir pažaboti privatumo pažeidimus. PSP atlieka viešojo intereso užduotį, kai tvarko asmeninius duomenis. PSP įgyvendina tinkamas technines ir organizacines priemones, įskaitant pažangiausias saugumo ir privatumo išsaugojimo priemones, siekiant užtikrinti, kad ECB ir nacionaliniams centriniams bankams arba paramos paslaugų teikėjams perduotuose duomenyse nebūtų tiesiogiai identifikuojami pavieniai skaitmeninio euro vartotojai. ECB ir nacionalinių bankų tvarkomi vartotojų duomenys grindžiami teigiama socialine verte, jei, pavyzdžiui, tai gali padėti nuspėti ir / arba numatyti rinkos pokytį. Tai gali padėti ir pakeisti užstato formą, o kreditą padaryti prieinamesnį siekiant užkirsti kelią pinigų plovimui ir terorizmo finansavimui. Implikuotina, kad, siekiant įgyvendinti minėtą tikslą, tokie reglamentai kaip AML/CFT gali apriboti pinigų naudojimą[21]. Daugumoje šalių veikia reglamentas ir turi būti pranešama apie didelių sumų transakcijas. *Žinok savo klientą* (angl. *Know your customer, KYC*) reguliavimas kai kuriais atvejais

20 Jason England, „Apple vs EU: The Story so Far, and Who Will Win?“, *LaptopMag*, June 24, 2023. https://www.laptopmag.com/features/apple-vs-eu-the-story-so-far-and-who-will-win.

21 Pierre Bardin, Antoine Bouveret, Grace Jackson and Maksym Markevych, *„Money Laundering Poses a Risk to Financial Sector Stability“, IMFblog,* September 4, 2023. *https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/09/04/money-laundering-poses-a-risk-to-financial-sector-stability.*

leidžia paslaugų teikėjams atskleisti vartotojo tapatybę siekiant užkirsti kelią pinigų plovimui. Remiantis ES Direktyva Nr. 2015/849, konkrečiai, 9 punktu, kuriame išaiškintas skaitmeninių valiutų trūkumas, virtualiųjų valiutų anonimiškumas leidžia jomis piktnaudžiauti nusikalstamais tikslais. Įtraukus virtualiųjų ir „Fiat" valiutų konvertavimo paslaugas teikiančius paslaugų teikėjus ir depozitinės piniginės paslaugų teikėjus, nebus visiškai išspręstas sandorių virtualiąja valiuta anonimiškumo klausimas. Šiame kontekste lygintinos šiuo metu naudojamos atsikaitymo priemonės ir kito pavidalo valiutos. Grynieji pinigai kaip seniausiai rinkoje esanti valiuta turi labai svarbią pridėtinę vertę būtent privatumo klausimu. Grynieji pinigai yra privatūs natūraliai, jie garantuoja trečiosios šalies anonimiškumą ir nepalieka pėdsakų[22]. Pabrėžtina, kad jokia viešai skaitmeninė valiuta neužtikrins tokio privatumo kaip grynieji pinigai. Tokiose šalyse kaip Vokietija, Austrija, Olandija grynieji yra kone populiariausia atsiskaitymo priemonė. Grafa, simbolizuojanti 2008–2020 metų grynųjų pinigų disponavimo pasikeitimus, pavaizduota žemiau[23].

3 pav. Grynųjų pinigų apyvarta (Vokietija, Olandija)

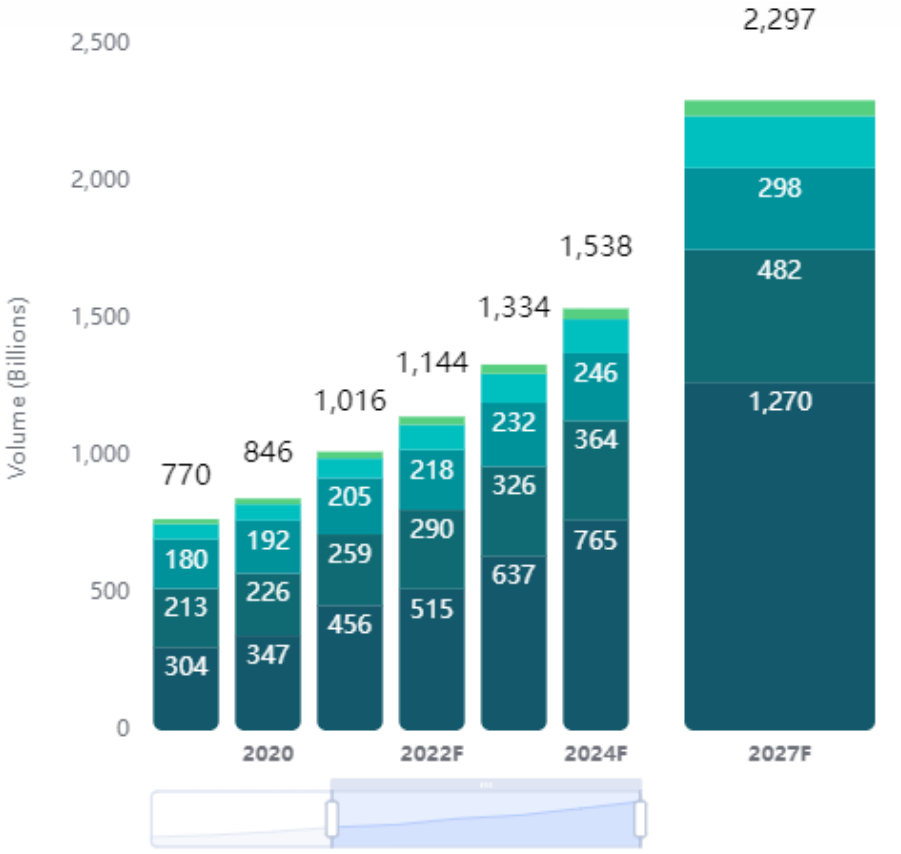
22 Markus K. Brunnermeier and Jean-Pierre Landau, *The Digital Euro: Policy Implications and Perspectives*, (Luxembourg : European Parliament, 2022).

23 „Here's How Central Bank Digital Currencies Impact the Global Economy", *World Economic Forum*, November 9, 2022. https://www.weforum.org/agenda/2022/11/digital-currency-world-bank-cash/.

Grynieji pinigai kaip fizinė mokėjimo priemonė yra brangi atsižvelgiant į saugumo problemas, riziką ir tvarkymo išlaidas, tenkančias kiekvienam vertės grandinės suinteresuotam subjektui, tvarkančiam grynuosius pinigus[24]. Grynųjų pinigų naudojimo didinimas nesumažina išlaidų ar trinties ekonomikoje. Nagrinėjant fizines ir virtualias valiutas, būtina paminėti ***kriptoturtą***, geriau žinomą kaip ***kriptovaliutos***. Kriptovaliutos, rinkoje esančios virtualios kaupiamosios valiutos, dalį populiarumo lemia būtent privatumas, kurį jos suteikia. Kriptovaliutų suteikiamas anonimiškumas naudojamas tiek legaliai, tiek nelegaliai. Kriptovaliutų atsiradimas ir jų pritaikymas susijęs su kuo didesnio anonimiškumo siekimu tarpasmeniniuose atsiskaitymuose. Leidžiama atlikti vieno lygmens P2P transakcijas. Įsigilinus į dažnai rašomų straipsnių temas galima įžvelgti, kad neretai aprašomas perėjimas nuo grynųjų prie skaitmeninių pinigų ir bene aktualiausia tema yra visuomenė be grynųjų pinigų. Svarbu atsižvelgti ir į statistiką. Diagrama simbolizuoja atsiskaitymų negrynaisiais pinigais pasikeitimą ir prognozes[25].

24 John David Penner, „Cash versus Digital Payments: How to Achieve Financial Inclusion", *IBM*, February 6, 2024. https://www.ibm.com/blog/cash-versus-digital-payments-how-to-achieve-financial-inclusion/.

25 Capgemini, „World Payments Report: Transforming Corporate Cash Management, Capgemini". https://www.capgemini.com/insights/research-library/world-payments-report/.

	Global	APAC	Europe	North America	Latin America	MEA
Growth (2022F-2023F)	16.6%	23.7%	12.4%	6.2%	15.8%	14.1%
CAGR (2022F-2027F)	15.0%	19.8%	10.7%	6.5%	15.7%	14.1%

4 pav. Visos ne grynaisiais pinigais atliktos transakcijos

IŠVADOS

Skaitmeninio euro projektas yra svarbus žingsnis į ateitį. Jis padėtų palengvinti ir pagreitinti kasdienius mokėjimus bei sumažinti grynųjų pinigų naudojimą.

Skaitmeninė valiuta gali būti naudojama bet kuriuo metu ir bet kur, tai reiškia, kad ji gali būti naudojama greičiau ir efektyviau nei tradiciniai mokėjimo būdai.

Skaitmeninio euro įvedimas reikalauja naujų technologijų ir infrastruktūros. Tai turės būti ne tik patikima, bet ir saugi sistema, kuri atitiktų vartotojų ir prekybininkų poreikius bei standartus. Ieškomi partneriai, padėsiantys įgyvendinti skaitmeninio euro projektą ir tinkamai paruošti infrastruktūrą kasdieniam naudojimui.

Skaitmeninio euro įvedimas turi būti pagrįstas ES teisės aktais ir reglamentais, ypač atsižvelgiant į duomenų apsaugos svarbą ir kitas vartotojų teises. Tai svarbu užtikrinant, kad nauja pinigų forma būtų naudojama sąžiningai ir teisėtai.

Svarbu užtikrinti, kad vartotojų identifikavimo ir duomenų saugumo procesai būtų tinkamai įgyvendinti laikantis ES teisės aktų ir aukščiausių duomenų apsaugos standartų. Tai reiškia, kad reikia investuoti į naujas technologijas ir sistemas, kurios užtikrintų vartotojų duomenų saugumą ir privatumą.

THE DIGITAL EURO PROJECT

Arnas Lipnickas

Mykolas Romeris University

Summary. This article reviews the new concept of digital money based on the legislation of the European Union by analyzing the news published by the European Central Bank (hereinafter – ECB), which describes the digital euro project as an unprecedented concept. Money is important, as is privacy. Thus, when analyzing the concept of money, it should be considered whether privacy will be ensured in an increasingly digitalized world, and how the increasing digitization of daily habits will change their meaning for individual users. A digital euro would involve cash issued by a central bank in digital form, available to everyone in the euro area. The digital euro would be a free electronic means of payment available to everyone. One could use it throughout the euro area. According to the ECB, the digital euro would be a safe instrument, and privacy would be ensured. As the digitization of society accelerates, the digital euro would be another step in the evolution of our single currency.

Keywords: payer; payee; payer's intermediary; payee's intermediary; intermediary; SEPA; Fiat; payment initiation institutions.

MOKSLINĖS MINTIES ŠVENTĖ 2024

Studentų mokslinių straipsnių rinkinys

Mykolo Romerio universitetas

Vilnius, 2024

REDAKTORIŲ KOLEGIJA

Prof. dr. Eglė Bilevičiūtė (pirmininkė)
Dr. Kristina Kenstavičienė (vykdančioji redaktorė)

Prof. dr. Virginijus Bitė
Doc. dr. Raminta Bardauskienė
Prof. dr. Lyra Jakulevičienė
Doc. dr. Juozas Valčiukas
Prof. dr. Agnė Tvaronavičienė
Doc. dr. Dovilė Sagatienė
Prof. dr. Romas Prakapas
Prof. dr. Odeta Merfeldaitė
Prof. dr. Birutė Pranevičienė
Prof. dr. Giedrė Valūnaitė-Oleškevičienė

Straipsnių recenzentai:

Dr. Rimvydas Augutavičius, prof. dr. Virginijus Bitė, dr. Darius Bolzanas, dr. Viktorija Budreckienė, prof. dr. Ieva Deviatnikovaitė, prof. dr. Vida Gudžinskienė, prof. dr. Violeta Jegelevičienė, Remigijus Kalašnykas, dr. Kristina Kenstavičienė, Julius Lankelis, Dmitrij Mačiugin, dr. Jolita Miliuvienė, prof. dr. Andrejus Novikovas, prof. dr. Mykolas Simas Poškus, prof. dr. Romas Prakapas, prof. dr. Birutė Pranevičienė, doc. dr. Ernestas Spruogis, Inesa Stolper, doc. dr. Jautrė Ramutė Šinkūnienė, doc. dr. Ramūnas Vanagas, dr. Mindaugas Verbickas, doc. dr. Gintautė Žibėnienė, dr. Leda Žilinskienė.

Aprobuota Teisės mokyklos tarybos 2024-06-23 nutarimu Nr. 1T-15.

Visos leidinio ir leidybos teisės saugomos. Šio leidinio arba kurios nors jo dalies negalima taisyti, dauginti ar kitaip platinti autoriui ir leidėjui nesutikus.

ISSN 2783-8196

© Autorių kolektyvas, 2024
© Mykolo Romerio universitetas, 2024